

Лекція №2

«Мета, завдання, зміст, засоби, форми, методи, прийоми, закономірності та принципи розвитку мовлення дітей»

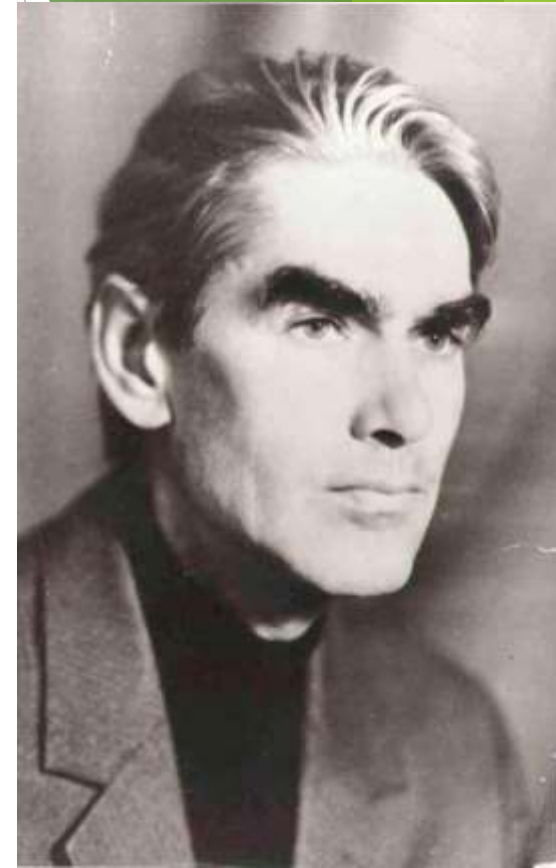

План

- ▶ 1. Мета і завдання закладу дошкільної освіти з розвитку мовлення і навчання дітей рідної мови.
- ▶ 2. Засоби розвитку мовлення.
- ▶ 3. Форми навчання рідної мови.
- ▶ 4. Методи і прийоми розвитку мовлення дітей.
- ▶ 5. Методика застосування карт розумових дій.
- ▶ 6. Закономірності розвитку мовлення дітей.
- ▶ 7. Принципи навчання дітей рідної мови.

Триєдина мета мовленнєвого розвитку і навчання мови на етапі дошкільного дитинства у сучасній дошкільній лінгводидактиці запропонована і науково обґрунтована ученим **Феліксом Олексійовичем Сохіним**. Це *розвиток, навчання і виховання* дітей рідної мови.

► *Розвиток мовлення* - цілеспрямоване формування у дітей певних мовленнєвих навичок і вмінь (правильної звуковимови, доречного добору або сполучення слів, використання слів у відповідній граматичній формі тощо), які забезпечують функціонування процесу мовлення відповідно до мовних норм (А. Богуш, Н. Гавриш).

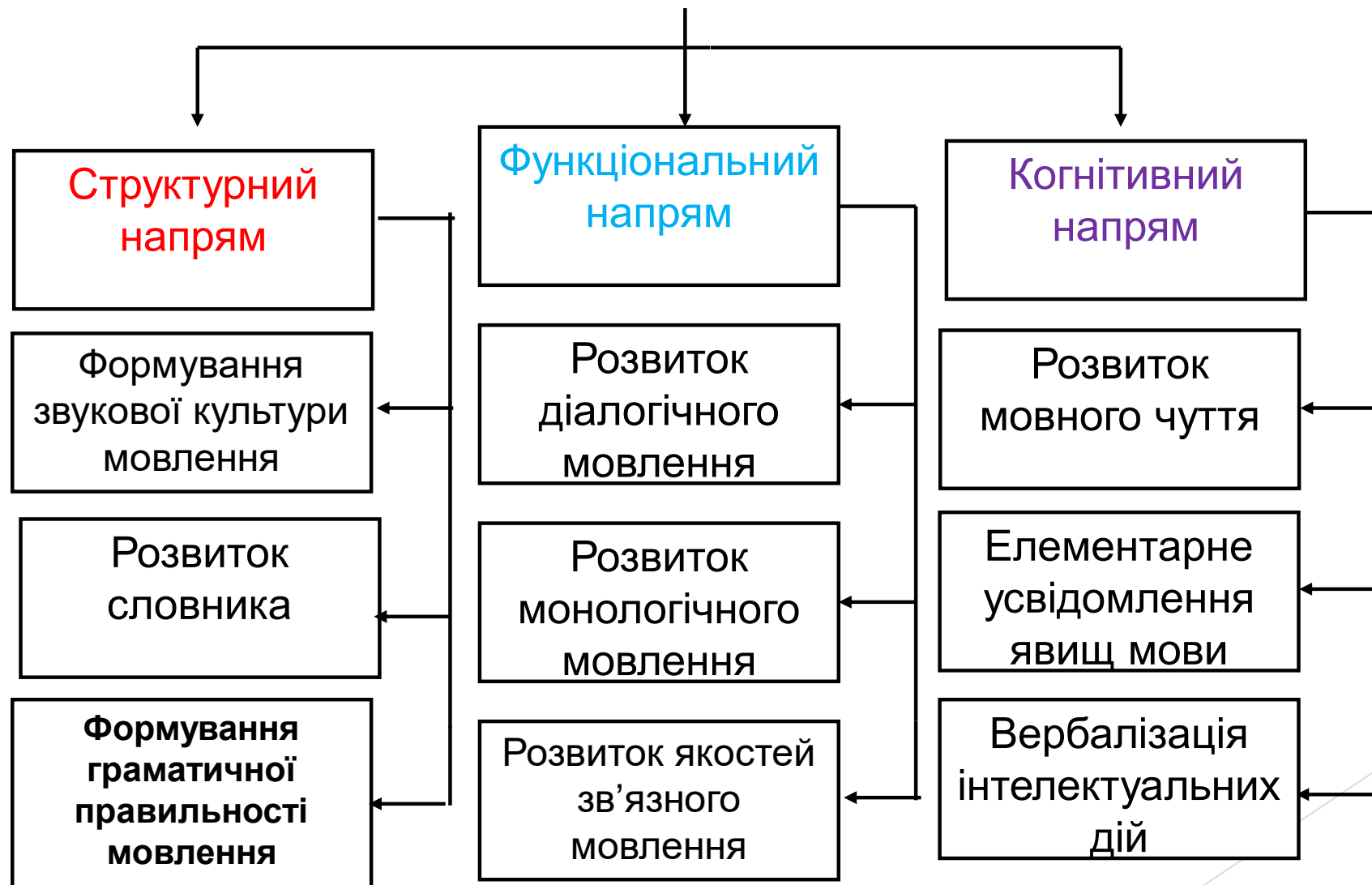

Навчання мови - передбачає засвоєння й усвідомлення дітьми норм, що склалися історично в фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці, та адекватне застосування знань про мовні норми у мовленнєвій діяльності.

- ▶ **Мовленнєве виховання** - виховання у дошкільнят любові, поважного ставлення до рідної мови як до скарбниці, багатющого надбання нашого народу; прагнення висловлюватися правильно, дотримуватися мовленнєвої культури.

Напрями роботи з розвитку мовлення:
структурний, функціональний, когнітивний
(А. Богуш, Н. Гавриш).

Завдання з розвитку мовлення дітей дошкільного віку:

- ▶ формування звукової культури мовлення;
- ▶ розвиток словника;
- ▶ формування граматичної правильності мовлення;
- ▶ розвиток зв'язного мовлення;
- ▶ формування елементарного усвідомлення явищ мови і мовлення.

Зміст лексичної роботи становлять такі завдання:

- ▶ **кількісне накопичення лексики;**
- ▶ **уточнення значення слів;**
- ▶ **активізація лексичного запасу.**

У процесі формування **діалогічного мовлення** потрібно реалізовувати такі завдання:

- ▶ навчати дітей презентувати себе оточенню та розуміти комунікативну поведінку співрозмовника (його стан, настрій, наміри);
- ▶ ознайомлювати дітей з основними правилами мовленнєвого етикету та виховувати якості культурного співрозмовника (повагу до людини, стриманість, толерантне ставлення позиції до іншого);
- ▶ розвивати вміння вести діалог: ставити запитання, відповідати по суті поставленого запитання, підтримувати розмову;
- ▶ розвивати вміння творчо використовувати комунікативні еталони (привітання, прощання, вибачення, прохання, відмови тощо) відповідно до конкретної ситуації.

Розвиток зв'язного **МОНОЛОГІЧНОГО** **МОВЛЕННЯ** передбачає:

- ▶ навчання дітей переказу текстів;
- ▶ оволодіння різними видами розповіді (описом, повідомленням, міркуванням) на основі елементарних уявлень про структуру, функціональне призначення тексту, засоби образності;
- ▶ формування якостей самотійного зв'язного висловлювання: цілісності, змістовності, логічної послідовності, образності, креативності.

Засоби розвитку мовлення:

- ▶ організація спілкування дітей у різних напрямках діяльності - гра, праця, сприймання різних видів образотворчого мистецтва; довкілля, природа, ознайомлення з художньою літературою, використання технічних засобів; мовлення вихователя як засіб впливу на мовлення дітей.

Для розвитку мовлення дітей значні можливості закладені у грі:

- ▶ **рольові ігри** сприяють самостійним висловлюванням дітей, активізують певну групу слів, пов'язаних зі змістом гри: "професійний" словник вихователя, помічника вихователя, лікаря, моряка та ін.;
- ▶ **будівельні ігри** збагачують дітей словами, що означають якості, величину: просторове розміщення предметів (важкий, довгий, згори, всередині); професійні терміни (перекриття, арка, фанера тощо);
- ▶ **рухливі ігри з текстом, ігри-драматизації** сприяють формуванню правильного темпу, мовленнєвого дихання, дикції, виразності дитячого мовлення. Дидактичні ігри закріплюють і активізують словниковий запас дитини, сприяють формуванню її мовленнєвих умінь і навичок (побудувати речення, описати, пригадати вірш, відгадати загадку та ін.).

Завдання вихователя -
допомогти, за потреби
створити умови для
гри, навчити та
пояснити дітям правила
незнайомої гри,
сприяти встановленню
мовленнєвих контактів
з однолітками.

Праця господарсько-побутова, ручна, на лоні природи також є ефективним засобом розвитку словника дітей і формування мовленнєвих навичок

- ▶ Важливим засобом розширення уявлень, знань про навколишню дійсність і **розвиток мовлення** дітей є **сприймання різних видів зображувального мистецтва** театрів, кіно, діафільмів і діапозитивів, змісту дитячих книжок тощо.

Побутова діяльність має свою специфіку:

- ▶ педагогічно цінна в тому, що розвиток мовлення відбувається у **природній, невимушеній атмосфері**: під час одягання, вживання їжі, прогулянки, гімнастики, підготовки до сну збагачується й активізується словниковий запас дітей, формуються навички розмовного мовлення, відбувається засвоєння норм і правил мовленнєвого етикету, широко використовується художнє слово, фольклор.

Художня література активізує й уточнює словник, сприяє розвитку образного мовлення, збагачує мовлення дітей емоційно-експресивною лексикою.

Розвиток мовлення у дітей можливий лише за умови...

► **правильного мовлення вихователя** та інших дорослих, які їх оточують. "Мова найкраще слугує людині тоді, коли той, хто користується нею, найповніше володіє її скарбами. А для цього треба вивчати будову мови, словник, норми вимови, треба виховувати любов до мови, до рідного слова" (Жовтобрюх Михайло Андрійович Слово мовлене / М. А. Жовтобрюх. Київ : Знання, 1969. С. 281).

Форма навчання - це спеціально організована діяльність вихователя і дітей, що відбувається в установленому порядку та в певному режимі і залежить від кількості тих, кого навчають (індивідуальна, групова, колективна, фронтальна (одночасна, однакова, спільна для всіх робота)), часу (коли навчають), місця й порядку його здійснення (А. Богуш).

► Розвиток мовлення дітей у дошкільному закладі здійснюється за двома формами - в **процесі життєдіяльності** та на **організованих заняттях**.

Види занять за спрямованістю змісту (Н. Гавриш):

- ▶ **Предметне заняття** дозволяє формувати в дошкільників чітку систему уявлень, знань, вміння й навички в межах окремих освітніх галузей (математика, мова, ознайомлення з природою тощо). Предметні заняття розрізняють **за провідним видом діяльності** - мовленнєве, математичне, природознавче, музичне і т. д

Предметне заняття може бути *тематичне* і *нетематичне*.

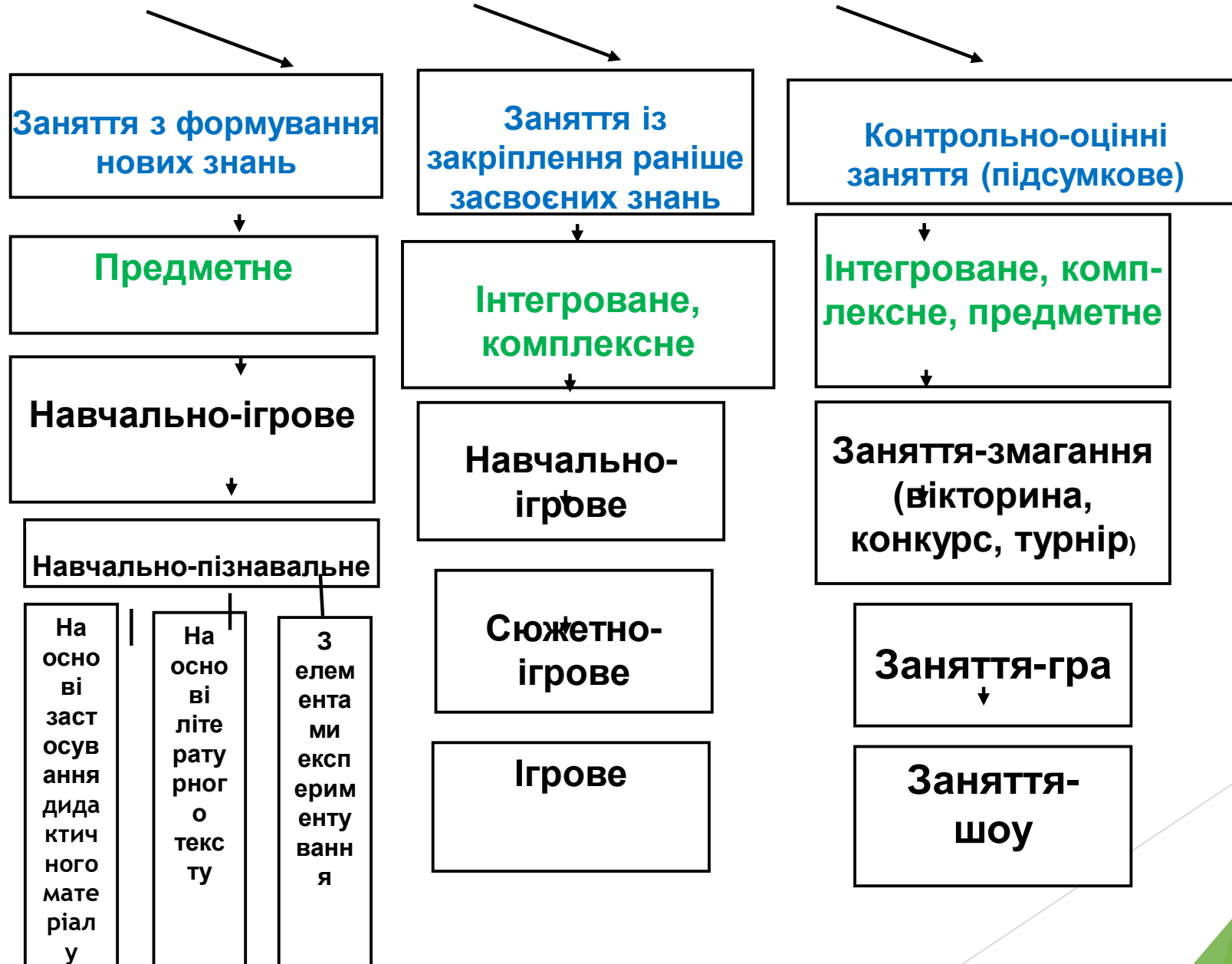
- ▶ Під час **тематичного** заняття завдання підпорядковані розкриттю теми засобами конкретної діяльності.
- ▶ **Нетематичне** - вирішуються чергові програмові завдання відповідно до виду заняття.

Міжпредметні заняття - це заняття, зміст яких об'єднує різні галузі знань і види діяльності.

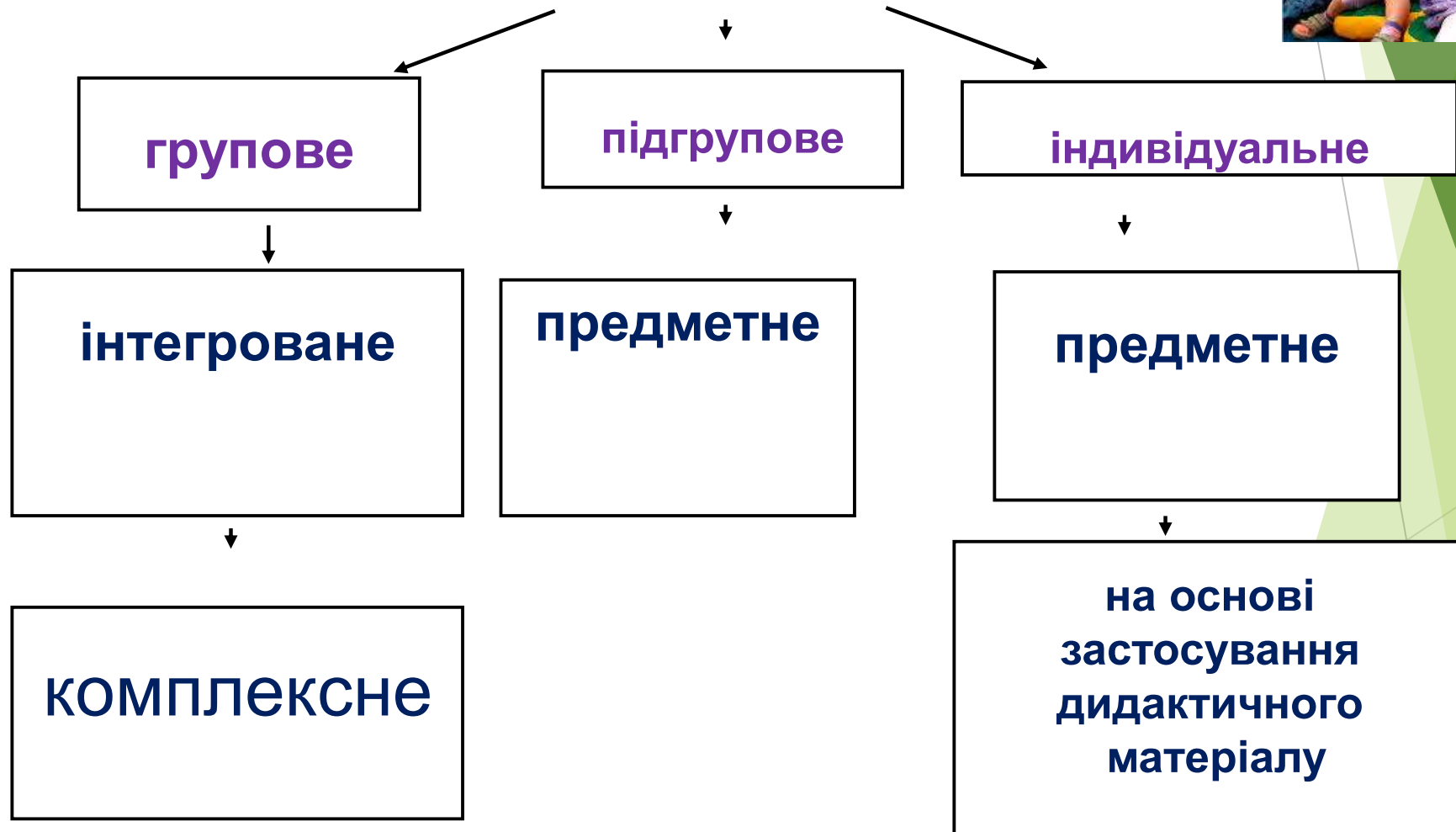
- ▶ **Інтегровані заняття** - спрямоване на розкриття цілісної сутності певної теми засобами різних видів діяльності, які об'єднуються в широкому інформаційному полі заняття через взаємне проникнення та збагачення.
- ▶ **Комплексні** - спрямовані на різнобічне розкриття сутності певної теми засобами різних видів діяльності, що послідовно змінюють один одного.

Види занять за дидактичними цілями

Типи занять за способом організації

Типи занять за способом організації

Міні-заняття може бути:

- ▶ спланованим, спонтанним, ситуативним;
- ▶ фіксованим у часі або ж його тривалість може визначатися інтересами і бажаннями дітей;
- ▶ індивідуальним, груповим, фронтальним (охоплює всіх);
- ▶ ініційованим дітьми чи педагогом;
- ▶ синтезованим за видами (розповідання казок, розігрування сюжетів фольклорних форм, описування емоційного змісту ситуації спілкування дійових осіб, характеру персонажів);
- ▶ варійованим у змінності видів діяльності: ігрової, пізнавальної, музичної, театральної, спілкування тощо.

Зміст, кількість і тривалість занять у *різновіковій групі* повинні відповідати вимогам програми і віковим особливостям, рівневі розвитку дітей кожної вікової групи.

- ▶ Освітньо-виховні завдання з розвитку мовлення та ознайомлення з довкіллям здійснюються у формі занять **трьох видів**:
- ▶ з **усіма дітьми** з одного розділу програми, але з **різними завданнями для вікових підгруп** (усі розглядають картинку);
- ▶ з **усіма дітьми з різних розділів програми для підгруп** (одна підгрупа малює, друга займається рідною мовою);
- ▶ з **кожною віковою групою окремо**.

Методи навчання - це способи спільної діяльності вихователя і дітей, спрямовані на розв'язання завдань розвитку мовлення. У дошкільній педагогіці методи навчання класифікують за джерелом знань: **наочні, словесні, практичні.**

► **Наочні методи:** спостереження, екскурсії, екскурсії-огляди, розглядання предметів, картин і картинок, перегляд кінофільмів, телепередач, дидактичні ігри з наочністю.

Словесні та практичні методи:

- ▶ **Словесні методи:** читання, розповідання художніх творів, заучування віршів, бесіди, розповіді дітей, переказ. Словесні методи дають можливість розвивати в дітей уміння розуміти зміст мови, застосовувати знання без опори на наочність;
- ▶ **Практичні методи:** словесні дидактичні вправи, ігрові методи, елементарні досліди і моделювання.
- ▶ **Мета цих методів** - навчити дітей на практиці застосовувати одержані знання. Допомогти набути й удосконалити мовленнєві вміння та навички.
- ▶ Одним із різновидів ігрового методу є **автодидактична гра**, в якій усі дії дітей можна регулювати ігровими завданнями й ігровими правилами. Автодидактична гра використовується з метою закріплення, уточнення, систематизації уже наявних знань.

При́йом - це елемент, складова частина методу.
Поділяються на **наочні, словесні, ігрові**.

- ▶ Найважливішими є **словесні** прийоми: мовленнєвий зразок, запитання, пояснення, вказівка, оцінювання дитячого мовлення.
- ▶ **Наочні прийоми**: показ картинки, іграшки, предмета, руху або дії, артикуляція звуків. Показ супроводжується словесними прийомами: поясненням, вказівкою, запитанням.
- ▶ **Ігрові прийоми**: створення ігрової ситуації, виконання ігрових дій, звуконаслідування, загадкова інтонація голосу, використання жартів. Як ігрові прийоми можуть виступати елементи дидактичної гри, гри-інсценізації.

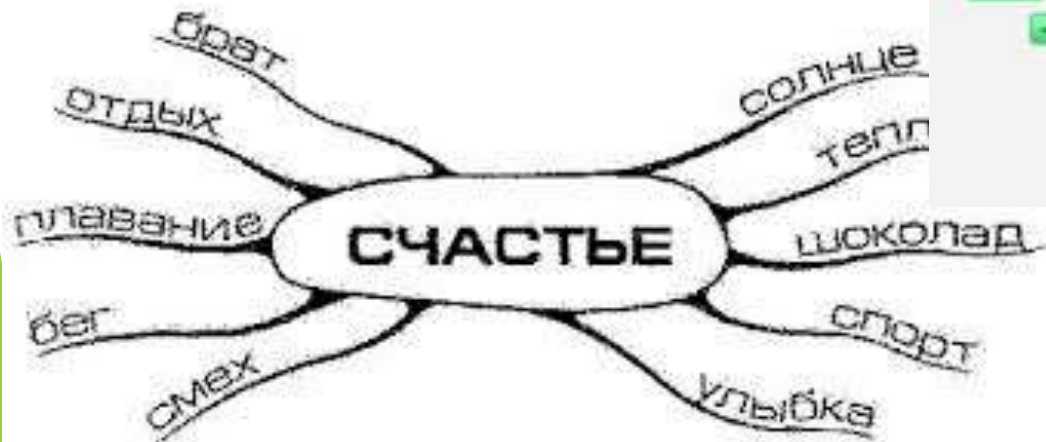
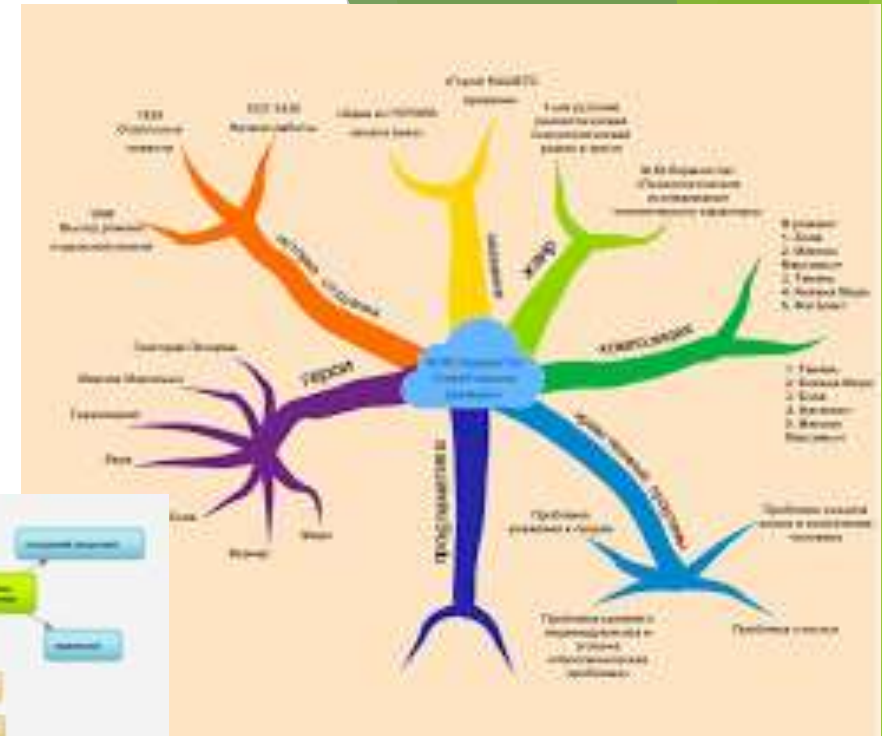
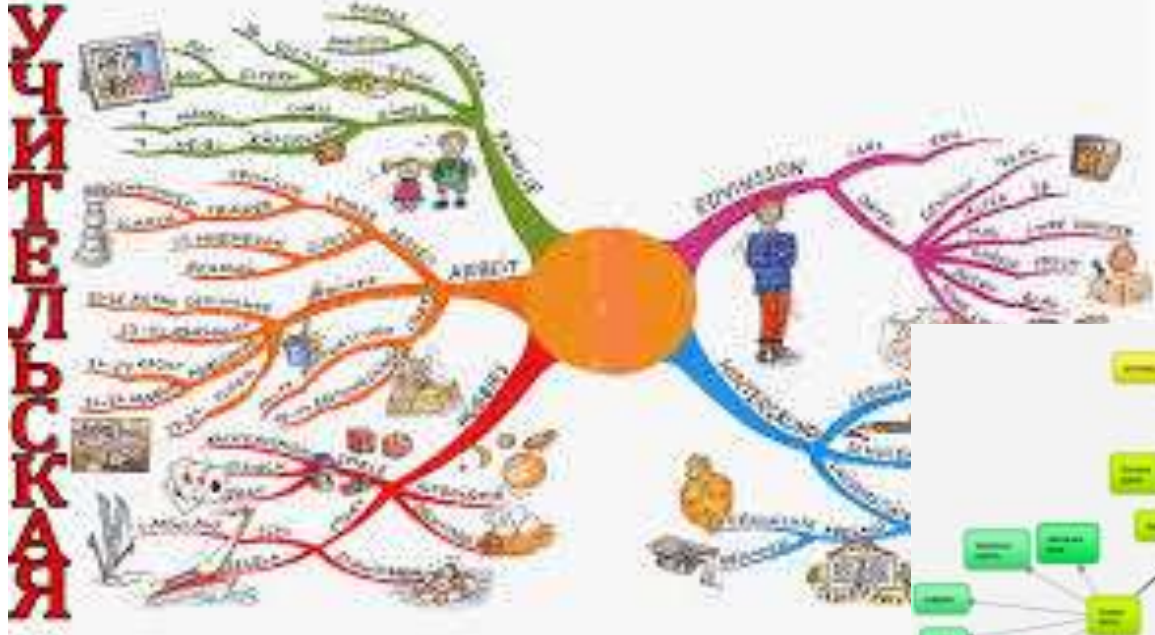
Методу інтелектуальних карт або карт розумових дій (за визначенням Тоні Бьюзена).

- ▶ **Інтелектуальна карта** є структурно-логічною схемою змістово-процесуальних аспектів вивчення певної теми, у якій відбиваються зв'язки ключового поняття, що розташовується в центрі, з іншими поняттями цієї теми, та складає з ними нерозривну єдність.
- ▶ **Особливого значення** застосування карт набуває на заняттях **інтегрованого типу** - **ключове слово** схеми становить **смісловий стрижень**, навколо якого й відбувається об'єднання різних видів діяльності та галузей знань.

Интеллект-карти

Робота зі схемою може відбуватися за наступними логічними кроками

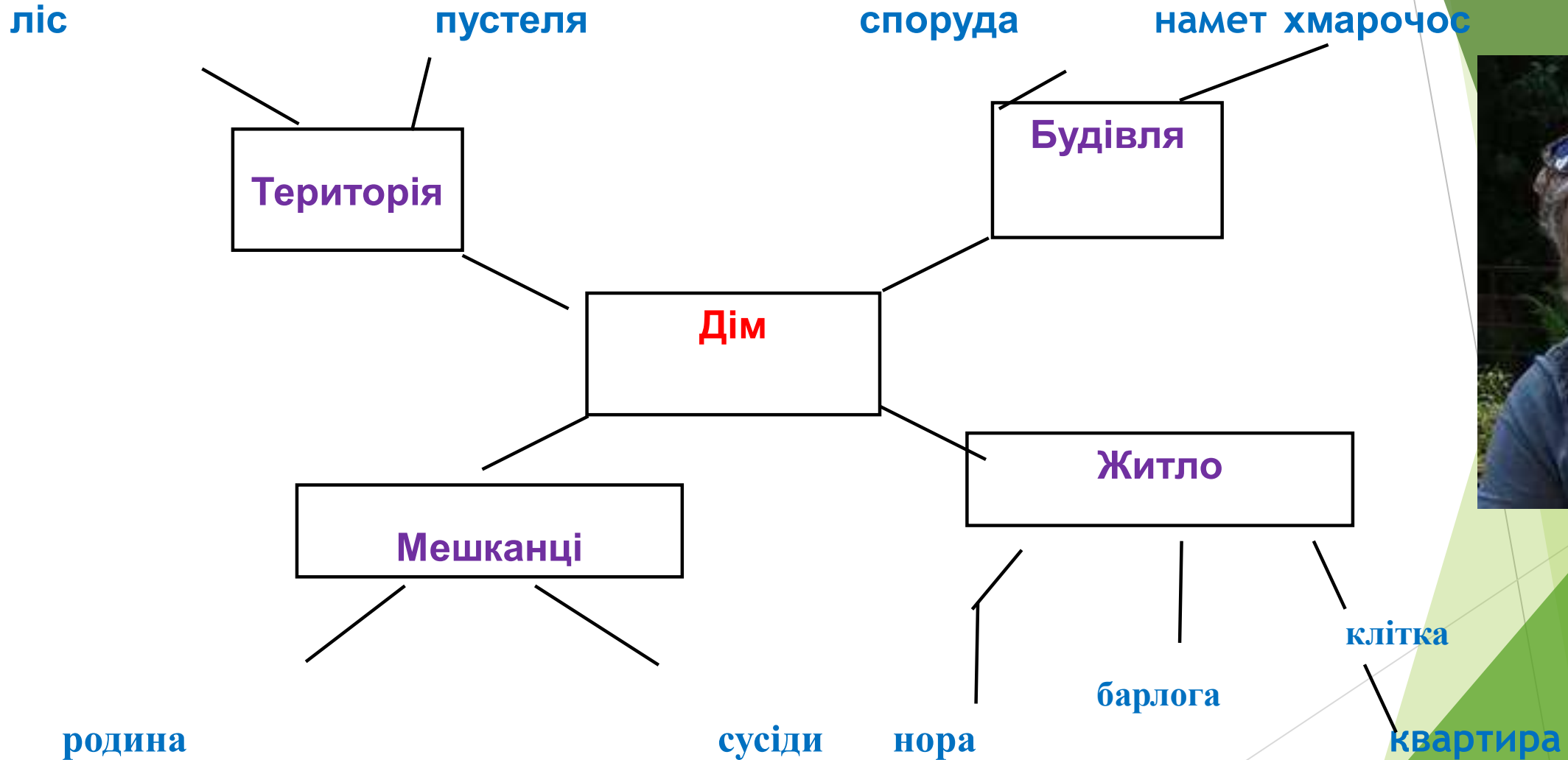
- ▶ **Перший крок - термінологічний.** Мета етапу - зосередити увагу дітей на ключовому слові, разом з дітьми сформулювати понятійне поле, насичене численними словами, що утворюють різні смисли ключового поняття. Результатом першого етапу має бути складений разом з дітьми, записаний та домальований перший варіант мапи-схеми.
- ▶ **Наступний крок - художньо-лексичний.** Мета етапу полягає в уточненні значень слів-понять, у вправлянні дітей у складанні словосполучень, фраз, пошуку відповідних смислів у художніх, зокрема літературних і фольклорних творах. На цьому етапі перше коло слів-малюнків може збільшитись. Вихователь може застосовувати такі методи та прийоми: читання й розповідання, промовляння чистомовок, коротких віршиків, загадування загадок, лексико-граматичні вправи.

Наступні кроки

- ▶ **Третій крок - тілесно орієнтований, або руховий.** В ігровому арсеналі є безліч ігор, які тематично можуть бути близькими ідеї заняття. Це можуть бути різноманітні рухові вправи, у яких діти за допомогою власного тіла можуть відобразити певні смисли.
- ▶ **Останній крок** заняття має бути орієнтованим на створення спільного кінцевого продукту, тому може бути названий **продуктивний чи проєктувальний** залежно від цілей, намічених педагогом. Мета етапу - об'єднати дітей спільною діяльністю, збагатити досвід активної участі у взаємодії з ровесниками та дорослими, вправлятися в ініціюванні власних ідей, навчитися домовлятися, діяти разом.

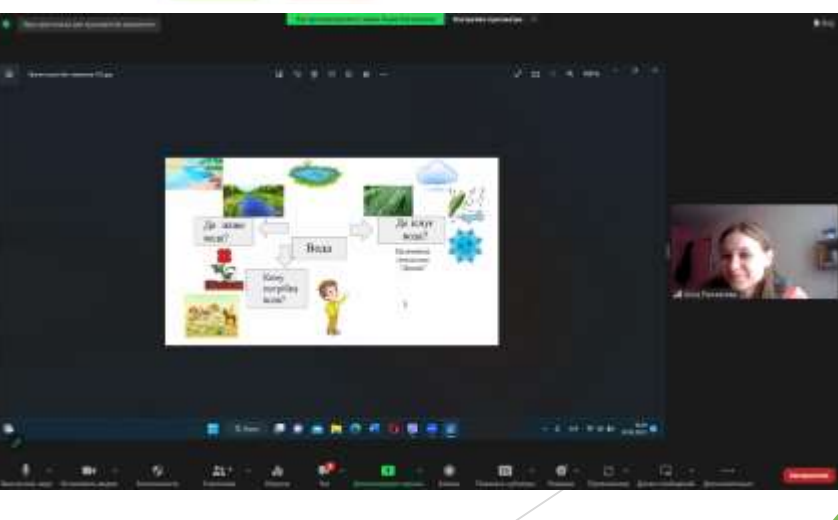
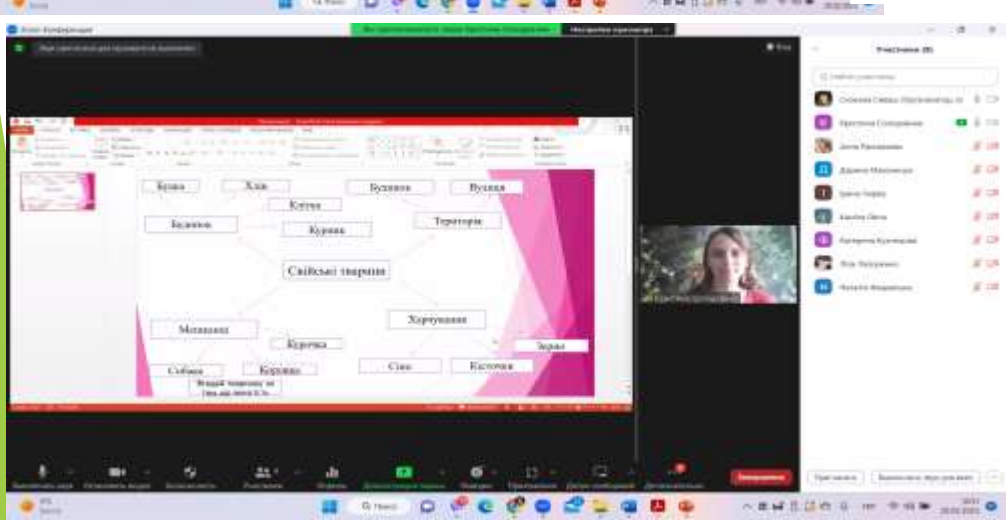
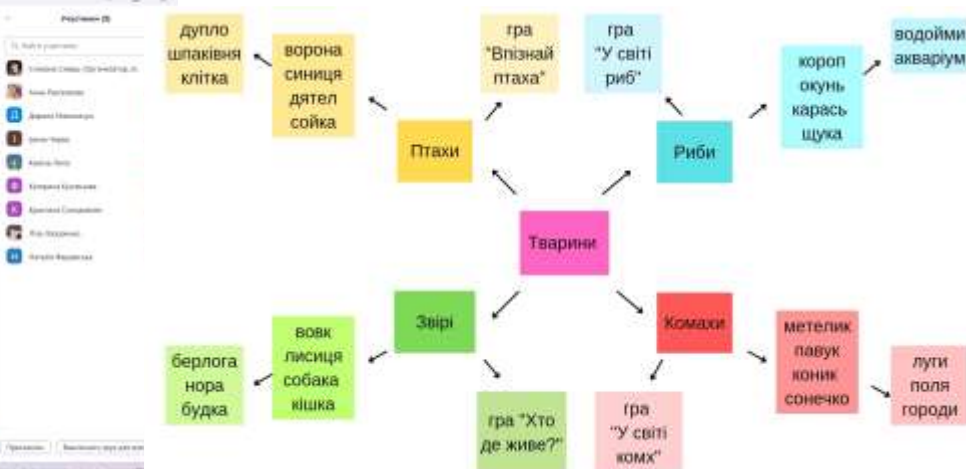
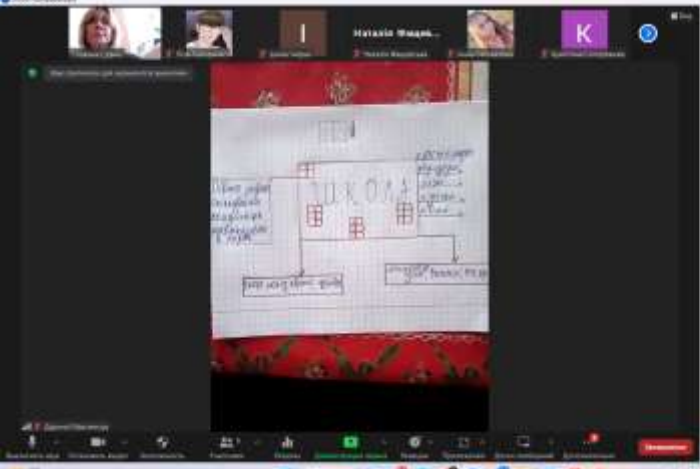
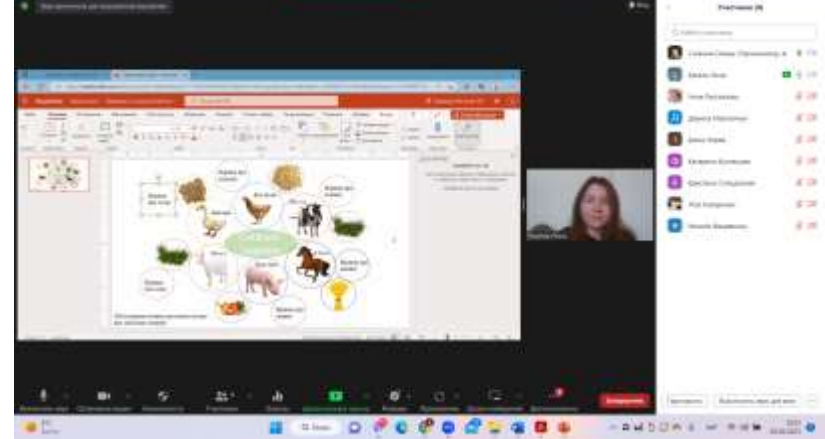
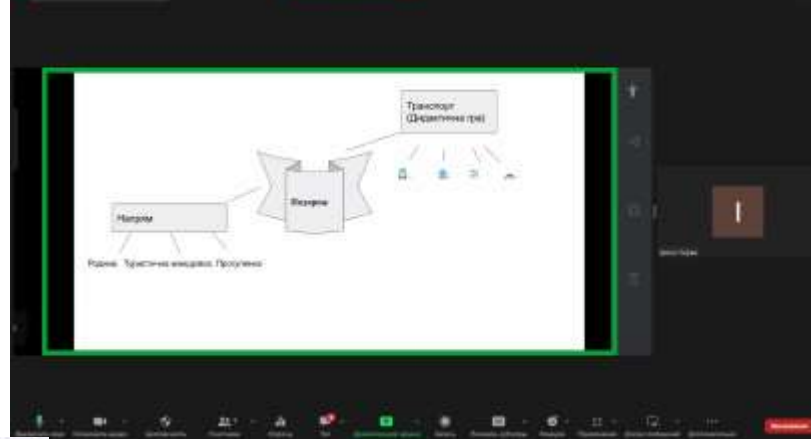
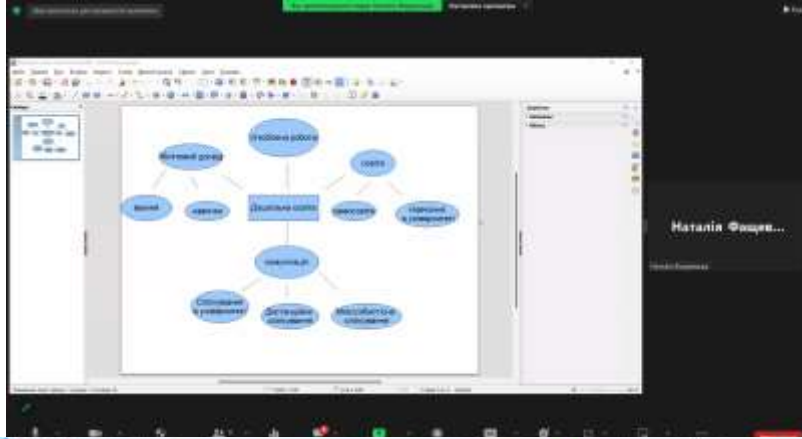
Н. Гавриш пропонує наступну схему розумових дій на тему "Дім"

Завдання:

- ▶ Створити свою інтелект-карту на певну тему для використання на занятті з дітьми дошкільного віку, презентувати на занятті
  - ▶ (на виконання завдання 15-20 хв.)

Класифікують методи навчання за такими ознаками:

За характером керівництва розумовою діяльністю дітей	За джерелом знань	За напрямом діяльності
<ol style="list-style-type: none"> 1) пояснювально-ілюстративний 2) репродуктивний 3) проблемний 4) частково-пошуковий 5) дослідницький	<ol style="list-style-type: none"> 1) наочні 2) словесні 3) практичні	<ol style="list-style-type: none"> 1) практичні 2) практико-теоретичні 3) теоретичні

Класифікація методів за джерелом знань:

Форми роботи	Методи (за джерелом знань)	Прийоми (наочні, словесні, ігрові)	Доцільність використання
<p>В освітньому процесі дошкільного навчального закладу використовуються такі основні форми організації дітей: спеціально організована навчальна діяльність (заняття), ігри, самостійна діяльність дітей (художня, рухова, мовленнєва, ігрова, трудова, дослідницька та ін.), індивідуальна робота, спостереження, екскурсії, походи, свята та розваги, гуртки тощо</p>	<p>Наочні (спотереження, екскурсії, екскурсії-огляди, розглядання предметів, картин і картинок, перегляд відеофільмів, дидактичні ігри з наочністю), Словесні (читання, розповідання художніх творів, заучування віршів, бесіди (всупна, супроводжувальна, підсумкова), розповіді дітей, перекази); розповідь вихователя. Практичні (словесні дидактичні вправи), ігрові методи (дидактичні ігри, наочні ігри-заняття, ігри-інсценівки, автодидактична гра), досліди, моделювання, гра-драматизація, інсценування</p>	<p>Найважливішими є словесні прийоми (мовленнєвий зразок, запитання, пояснення, вказівка, оцінювання мовлення; наочні прийоми (показ картинки, іграшки, предмета, руху або дії, артикуляції звуків (супроводж. словесними прийомами: пояснення, вказівка, запитання); ігрові прийоми (створ. ігров. ситуації, виконання ігрових дій, звуконаслідування, загад. інтон. голосу, жарти</p>	<p>Наприклад, завдяки словесним методам у дітей можна розвивати вміння розуміти зміст мови, застосовувати знання без опертя на наочність. Практичні методи: вчать дітей на практиці використовувати отримані знання, допомагають удосконалювати мовленнєві вміння і навички</p>

Характерною особливістю розвитку мовлення дітей є зв'язок слова з образом. Безпосереднє сприймання предметів і явищ - основа для свідомого засвоєння слів. Тому в ЗДО мають бути наочні посібники, що допоможуть здійсненню завдань і розвитку мовлення дітей. Вони поділяються на кілька груп:

Перша група	Друга група	Третя група	Четверта група
Методичні посібники (друковані і рукописні. Метод. літ-ра, розроблені конспекти занять, проведення літературних ранків, вікторин, каталоги наявного методичного матеріалу	Наочні навчальні посібники для дітей: натуральні (реальні предмети) і зображувальні (іграшки, картинки, фотографії, платівки). Дидактичний матеріал для навчання грамоти, настільні дидактичні ігри	Дитяча художня література	Різні види театрів